

Den vanliga

Fritänkaren

Nr. 182 Advent 2009

Adertonde årgångens första nummer.

Innehåll i detta nummer:

Dan Browns nya roman	2
Stieg Larssons aktningsvärda insats	3
Schillers första pjäs	3
Några senare Verdioperor	4
Shakespeares sista drama	5
2012 och andra filmer	6
Min vän Ahasverus, del 93 : <i>Drottning Kristina</i>	8
Kalender, december 2009	11
Resan trots allt, del 6 : <i>Resans höjdpunkt</i>	11
Resan till Phuktar, del 3 : <i>Ankomst Leh</i>	12
Nya lektioner i Zanskar, del 13: <i>Likir</i>	14
Rekordresan, del 1: <i>Festen har börjat</i>	15
Den lugna stormresan, del 11: <i>Darjeelingdramat</i>	16
Föreläsningen i Darjeeling	18
Om bristen på nackdelar med <i>Facebook</i>	20

Fritänkaren ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 – 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på över 6 år.

I Finland kan avgifter insättas på *Aktia bank*, kontonummer 405510-667802 (avgiftsfritt).

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 4.12.2009

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 206

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

<http://hem.fyristorg.com/aurelio>

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

WSN 1652-0122

Dan Browns nya roman

I sin femte roman ”*The Lost Symbol*” drar författaren fördel av sina tidigare erfarenheter i främst ”Änglar och demoner” och ”Da Vinci-koden” för att åstadkomma sin mest raffinerade tillställning hittills, som är en fest för den ockult intresserade från början till slut hur överlastad den än är med intrikata symbolismer och spekulationer utan slut i vad man egentligen aldrig får veta något om. Samtidigt är det dock något av ett grekiskt familjeödesdrama av större mänskligt intresse än vad som förekommit tidigare i hans ofantliga skrönor. För första gången är skurken här inte renodlat ond, utan hur orimlig och otrovärdig han än verkar i sin överdrivna monstrositet framstår han ändå till slut som mänsklig, när man äntligen får veta hans motiv alltför sent – om man dock redan misstänkt det på ett tidigt stadium.

Dock är detta egentligen en renodlat teologisk roman, där författaren försöker det behjärtansvärda företaget att intellektuellt förena alla religioner, och tyvärr misslyckas han, då just kulmineringen i denna ansträngning blir en antiklimax – han fastnar till slut i Bibeln.

Det intressantaste är kanske ändå presentationen av noetiken som vetenskap. Det är en urgammal filosofisk inriktning, ursprungligen inledd av Anaxagoras under Perikles tid från 5-e århundradet före vår tideräkning, han som först hävdade jordens rundhet i ett heliocentriskt solsystem och redan då ansattes för sådana idéer, – med inriktning på att utveckla människans intellektuella och intuitiva krafter, som tillmättes större och mer avgörande betydelse än de fysiska och materiella. Det är den kvinnliga huvudpersonen Katherine Solomon som forskar i detta och kommer fram till att själens existens kan bevisas och inte bara det, utan även själavandringsfenomenet, telepati, *remote viewing* och allt annats sådant – när skurken kommer och förstör hennes laboratorium med alla dess vetenskapliga forskningsresultat. Vilken osis att författaren inte hann redogöra för dessa resultat innan han lät skurken förstöra dem! – Men även det problemet åtgärdas omsider.

Hans djärvaste grepp är väl emellertid hans konsekvent oförskräckta avslöjanden av alla frimurarhemligheter. Denna kompakta sekretess omkring frimurarna har alltid varit en stötsten både för dem själva och för omvärlden. Sekretessen var en nödvändighet under medeltiden, när ny- och fritänkande normalt förföljdes till döds, varför det var omöjligt för till exempel de första vetenskapsmännen att träffas tillsammans om inte säkerheten var fullständig. Den rigorösa sekretessen är en kvarleva från den tiden och var kanske ännu befogad på 1700-talet och en bit in på 1800-talet men är fullständigt onödig idag. Det är troligen därför Dan Brown menar sig ha rätt att vara fullkomligt öppen med vad som helst, vilket faktiskt inte är mer än bara ärligt.

Kort sagt, Dan Brown går från klarhet till klarhet, han blir bättre och bättre hela tiden och även intressantare, och de bästa bitarna i hans romaner handlar alltid om undervisning, där läraren dialogiserar med studenterna (ex. kapitel 6 och 111). Han är ju lärare själv, han vet oändligt mycket som det är värt att låta sig fascineras av, så när han väl ställer sig vid katedern är det ett nöje att höra på honom. Hur mycket man vill acceptera av hans spekulationer är en helt annan sak, och till Robert Langdons fördel må det anföras att han alltid själv betvivlar allt.

Det är kanske så man skall ta och tolka Dan Brown. Han presenterar ett oändligt hav av ytterst blandade kunskaper på ett så underhållande, skickligt och fascinerande sätt att det väl är värt att lyssna därtill, men hur mycket därav som inte bara är vatten som rinner genom fingrarna, och om det alls är värt att fiska i ett sådant hav, är en helt annan fråga. Men visst är det värt att njuta av dess svallande rikedom av kunskap.

Stieg Larssons aktningsvärda insats

Ingen läsare kan bli oberörd av att ta del av Lisbeth Salanders historia eller undgå att fascineras av hennes personlighet och dess utveckling under extremt svåra omständigheter. Hennes mor misshandlas allt utom ihjäl av hennes far, hennes enda försvar för modern mot fadern blir till slut ett mordförsök på denne, till följd av vilket hon sätts under förmynderskap och tvingas tillbringa två år på en mentalinstitution för sluten vård, därav 382 dagar i spännbälte. Ändå överlever hon med den äran och blir en praktfull medhjälpare åt den humanistiske journalisten Mikael Blomkvist som expert på hemlig nätverksamhet i cyberspace, så att de tillsammans lyckas lösa och få rätsida på utomordentligt långt gångna och komplicerade maktmissbruk och brottsprocesser i samhället.

Hans tre böcker gör just nu segertåg genom världen liksom även filmerna, och framför allt i högt utvecklade välfärdsstater har böckerna och författaren redan nått kultstatus, exempelvis Frankrike och Italien.

Mot denna exempellösa framgångshistoria framstår naturligtvis då författarens alltför tidiga frånfälle vid bara 50 år innan den första boken hunnit bli publicerad som desto mer överväldigande tragiskt. Men å andra sidan kan man också se det som så, att han lämnade scenen just vid den lämpligaste tänkbara tidpunkt, då hans tragiska och orättvisa död gav en desto större sympati och skjuts åt framgången, då han måste framstå som något av en martyr för sin sak, för rättvisan, sanningen och de förtryckta mot varje form av samhällligt översitteri, våld och försök till nedtystning av sanningen.

Stieg Larssons starkaste sida är hans humanistiska inställning till verkligheten parat med en knivskarp realism och mästerlig psykologi – ingen av hans karaktärer är mindre övertygande, och alla är de ytterst olika. Han är kort sagt en journalist av guds nåde, och frågan är om någon journalist kan bli bättre än så här.

En enda miss gör han sig skyldig till. Många som läser böckerna har frågat sig, om Lisbeth Salander kan finnas i verkligheten. Hon inte bara finns. Det som Stieg uraktlåter att poängtera är, att hon inte är ensam. I varje välfärdsstat måste det finnas oräkneliga parallellfall till hennes, våldtagna offer som aldrig givits en chans och begravts levande av byråkratiskt förmynderi helt utan kontakt med verkligheten, som romanernas största skurk Peter Teleborian. (Se även till exempel en roman som James Hiltons *”Vi är inte ensamma”* från 1937 om Kafkasamhällets godtyckes förödande ansvarslöshet.) Problemet är, att det inte är alla offer som är så extra resursrika som Lisbeth Salander, att de lyckas orka gräva upp sig igen ur de gravar de begravts levande i.

Det skall bli mycket intressant att se om de två sista filmerna bättre än den första lyckas ta till vara och förmedla Stieg Larssons ytterst angelägna budskap.

Schillers första drama

”Die Räuber” (”Rövarbandet”) skrevs när han var 25 år och är i sitt slag oöverträffat än idag i sin ungdomliga explosionskraft av starka känslor och intensitet, som understundom hotar att överskrida alla nervösa gränser. Schiller betydde oerhört mycket för Dostojevskij och i synnerhet just det första dramat, som till exempel Fjodor Karamasov återkommer till gång på gång i den sista romanen.

Intrigen är Shakespearesk och påminner en del om *”Två ungherrar i Verona”*: en yngre broder lyckas utmanövrera den äldre för att undgå fadersarvet och lyckas så väl i sina lömska intriger, att den äldre brodern Karl von Moor förklaras arvlös och död. Utan möjlighet till någon rättelse slår sig Karl von Moor samman med laglösa rövare, som lever ett milt sagt vilt liv. Karl von Moor hade dock även en fästmö, som spelar en kritisk roll i dramat, då hon vägrar uppge Karl som förlorad och Karl senare blir kluven

mellan bandet till henne och lojaliteten med de laglösa. Dramat tar många överraskande vändningar och kulminerar med att Karl till slut äntligen blir återupprättad men tar på sig ansvaret för sina handlingar som laglös.

Redan här är Schiller nästan hysteriskt idealistisk och brinner av moraliskt rättfärdighets- och frihetspathos från början till slut, vilket blir hans kännetecken genom hela hans glödande författarskap. I hans senare dramer är glöden något dämpad genom framför allt strängare verskonst, hans pathos når aldrig mera fullt sådana höjder som i *"Die Räuber"* om dock hans mästerverk *"Don Carlos"* uppnår dem mera intellektuellt och *"Wilhelm Tell"* mera sceniskt; varför hans första verk egentligen alltid kommer att framstå som det mest typiskt schillerska. Verdi gjorde en opera av det, *"I masnadieri"*, och redan hos Schiller är pjäsen *"Die Räubers"* karaktär egentligen mera operamässig än teaterdramatisk, vilket bara förläner den en desto mer unik personlighet och charm.

Några senare Verdioperor

"I masnadieri" gjorde ingen succé, fastän Verdi lade in mera kraft och intresse i den än i *"Il corsaro"* som han arbetade på samtidigt. Meningen var att *"Il corsaro"* skulle ha premiär i London, det var ju Byrons dikt och därför av garanterat intresse i London, men det blev *"I masnadieri"* i stället, där engelsmännen inte riktigt förstod sig på Schiller och inte kunde förlåta Verdi, att han gav tenoren mera utspelsutrymme än Jenny Lind som primadonnan i den stackars Amalias roll, som ju offras i handlingen. Inte heller senare i Rom gjorde *"I masnadieri"* någon större succé, och den väntar ännu på sin upprättelse. Carlo (Karl von Moor) är definitivt dramats intressantaste karaktär, som Verdi med all rätt lade ner sin huvudkoncentration på, medan operan från början orättvist stämplades av fördomarnas fördömelse bara för att tenoren fick mera plats än Jenny Lind.

Efter *"La traviata"* skapade Verdi den väldiga operan *"I vespri siciliani"*, som inte heller gestaltade sig som planerat. Librettot handlade egentligen om hugenotterna i Belgien under hertigen av Albas omänskliga förtryck under senrenässansen, operan var beställd av Parisoperan där det fanns utomordentliga resurser att tillgå, men Verdi kände inte för temat – det var för elakt, för dystert och för ont. Han kunde inte identifiera sig med handlingen, och hertigen av Alba är en dramatiskt omöjlig karaktär, då han är helt svart utan nyanser. I stället ville Verdi ha det till en ljusare revolution och insisterade därför på att handlingen skulle förläggas till Sicilien och dess uppror mot fransmännen 1282. Detta var ju inte precis vad fransmännen hade önskat sig på Parisoperan, men det blev som Verdi ville.

Resultatet är kanske Verdis längsta opera, en blodfull femaktare i praktfull orkestrering med en gedigen uvertyr, en lång balett (det viktigaste för fransmännen) och fantastiska mass-scener med körer och danser, bland annat en imponerande oemotståndlig tarantella med tamburiner och underbara arior. Genom sin oöverskådlighet slog operan aldrig riktigt igenom och väntar ännu på sitt rättvisa erkännande som en av Verdis absolut mest rikhaltiga operor.

I stället för hertigen av Alba figurerar den betydligt intressantare Montforte, som sitter i den otacksamma klämman att vara i fransmännens tjänst men ha en son bland de rebelliska, som han är partisk för, naturligtvis – en omöjlig sats för en politiker av etablissemanget, och han blir som sällsam dubbelnatur operans största offer och mest tragiska och intressanta karaktär – en av Verdis många dubbia och oförglömliga fadersgestalter.

Den följande operan "*Simone Boccanegra*" gjorde ännu mindre succé genom sin dysterhet och ödsliga handling, där en annan tragisk fadersgestalt fullkomligt dominerar hela operan – Simon Boccanegra själv, Genuas högsta styresman, som även han kommer i kläm mellan oförenliga intressen, ledaren för de upproriska krafterna, som älskar hans dotter utan att veta att det är hans dotter. Operans dåliga mottagande ledde till att Verdi fullkomligt gjorde om den, och det är dess senare version från 1881 med bättre libretto av Boito som numera alltid framförs, där ljusare inslag och orkesterintermezzon lättar upp det tunga dramat om fadern som går under för sitt äkta faderskaps skull.

Efter dessa två skapar Verdi den betydligt lättare "Maskeradbalen" om mordet på en guvernör i Boston, Massachusetts, i slutet på 1600-talet, en viss Richard Warwich. Det är naturligtvis mordet på vår Gustav III det handlar om, men Verdis älskade censur kunde inte tillåta att kungar mördades på scenen. Därför blev hela operan något av ett maskerat falsarium där ingenting stämde och där guvernören framställs som en betydligt varmare och mera mänsklig och sympatisk gestalt, ännu en av dessa otaliga innerliga fadersgestalter som Verdi hela tiden drog fram, än skådespelarkungen med sina choser och later. Operan gör inte något djupare intryck, den hör inte till Verdis mästerverk och är närmast en kuriositet i synnerhet för oss svenskar, medan dock den stora kärleksduetten i mitten av operan i början på andra akten hör till en av Verdis mest betagande pärlor.

Därefter skulle Verdi frambringa den betydligt intressantare "Ödets makt", som vi i nästa nummer ska dra fram och försöka ställa bredvid den då mest populära av alla hans operor, den helt sanslösa "Trubaduren".

Shakespeares sista drama

Det handlar om "*The Two Noble Kinsmen*", "Två ädla kusiner", som lider av det efterhängsna allmänna omdömet, att det inte når upp till den Shakespeareska standarden, fastän det otvivelaktigt åtminstone delvis är skrivet av Shakespeare. Det pinsamma är, att de partier som skrevs av John Fletcher är bättre än Shakespeares bidrag, som ger närmast ett krystat intryck, hans verser verkar otympliga och oinspirerade och saknar fullständigt John Fletchers flyt och den lätta smidighet och charm som utmärker de fyra Shakespeareska sagospelen "Perikles", "Cymbeline", "En vintersaga" och "Stormen".

Pjäsen bygger på Geoffrey Chaucers första och största dikt i "Canterbursägner", "Riddarens historia", som berättar om två kungliga kusiners rivalitet om Theseus drottning Hippolytas vackra ogifta syster. Det hela kulminerar i en praktfull tornering, där de båda kusinerna strider med hundra man var om den sköna damen, och beskrivningen är väl medeltidens bästa torneringsskildring. Chaucer sparar minsann inte på krutet utan breder ut sig i en episk skildring som tar sig närmast homeriska proportioner. Ingenting av denna grandiosa final finns med i pjäsen av naturliga skäl, man kan inte på en teaterscen pressa in en hel riddartornering, utan den bara refereras i förbigående. I stället har författarna infört en påklistrad subintrig, historien om fångvaktarens dotter som befriar den ena kusinen ur fängelset och blir tokig av kärlek till honom på kuppen, som inte alls finns hos Chaucer och som är som ett valhant försök att upprepa karaktären Ofelia – originalet är alltid bäst.

Chaucers historia är praktfull och väl skriven och väl den bästa av Canterbury-sägnerna men episk, och dramatiseringen därav blir bara en blek skugga av originalet. Genialiska glimtar förekommer, den absolut bästa scenen är när kusinerna först blir kära i Emilia som hon heter, här känner man igen något av den Shakespeareska dramakompositionen, men i övrigt är pjäsen ytlig och oinspirerad; och för första gången verkar Shakespeare inte engagerad i karaktärerna, vilket måste föranleda det största frågetecknet av alla.

Man har dragit den logiska slutsatsen av de Shakespeareska partiernas svagare halt än John Fletchers ytligare, att William efter detta ombads gå hem och inte skriva något mera, vilket han definitivt gjorde, därtill anmodad och tillrådd eller icke. Men han var bara 49 år gammal, vilket är väl tidigt för en skådespelare att dra sig tillbaka. Förvisso, han hade spelat hårt teater i 20 år, men ändå – jämför med skådespelare som John Gielgud, James Mason, Charles Laughton, Laurence Olivier, Ralph Richardson och andra ledande under 1900-talet, som i princip alla höll på tills de dog, John Gielgud ännu när han var 90, för att inte tala om pjäsförfattare som Bernard Shaw, Ibsen och Strindberg, som heller aldrig kunde sluta. Vi återkommer till det Shakespeareska mysteriet.

Det råder knappast något tvivel om att han verkligen skrev de delar av "Två ädla kusiner" som tillskrivs honom, medan just deras låga halt understryker ifrågasättandet av hans delaktighet i pjäser som de stora tragedierna, krönikespelen och de stora komedierna, där författaren genomgående är kreativ. Shakespearepassusarna i "Två ädla kusiner" saknar all kreativitet. Den anda som besjälar alla de stora Shakespeareverken saknas fullkomligt här. Och ändå är det Shakespeare. Det är då skäl att ställa frågan: Vilken Shakespeare? Knappast den som skrev de mäktigt inspirerade krönikespelen och tragedierna, möjligen den som skrev de senare utrangerade "*A London Prodigal*", "*Birth of Merlin*", "*Lochrine*" och andra sådana, som från början betvivlades vara av Shakespeare fastän de utgivits under hans livstid i hans namn.

Det stora problemet med den utomordentligt intressanta elisabetanska litteraturen är, att det i princip är omöjligt att någonsin med säkerhet få veta vem som skrev vad, särskilt beträffande de 200 pjäser som finns bevarade (av omkring 600 författade), då nästan alla författare aldrig satte ut sina namn och av ett skäl eller ett annat avstod från att låta sitt namn bli tryckt med verket. I nästan de flesta fall sattes namnet dit av andra, vanligen av förläggaren, utan att upphovsmannen, om en sådan fanns, tillfrågades. Således måste det förbli en öppen fråga vem som i själva verket skrev Shakespeare, och om den sista pjäsen i hans namn (med John Fletcher som medarbetare) verkligen delvis är skriven av honom, vilket det mesta tyder på, ger detta mera krut i magasinet för alla dem som hävdar, att den store författaren bakom Shakespeare inte kan ha varit William Shakespeare.

2012 och andra filmer

Förvånansvärt nog har den virtuose Shakespearetolkaren och –filmaren Kenneth Branagh tagit sig an den stackars Kurt Wallander i en serie thrillers byggda på Henning Mankells romaner, och åtminstone en av dem är riktigt bra – "*Sidetracked*" med den gamle David Warner (från Karel Reisz' "*Morgan – a Suitable Case for Treatment*" från 1967) som Wallanders underbart excentriske pappa på glid mot senildemens. Samma bok har filmats på svenska med betydligt sämre resultat, medan Branaghs version har det mesta som Mankells deckare saknar – fart och fläkt, tempo och humör, vettig dialog och spänning. Mankells trista deckare utmärks i regel av stagnerad tomgång, där folk inte ens pratar med varandra, så att dialogen mest handlar om trötta monologer utan slut och utan mening där ingen får någonting sagt, men Branagh har lyckats skaka liv i den massiva dysterheten. Dess värre verkar just denna film vara den enda där Branagh lyckats med detta – andra försök har strandat, precis som de svenska filmerna, mot Mankells förödande brist på liv.

"*The Believer*" om fallet Daniel Balint var en fasansfull amerikansk film om omvänd rasism – huvudpersonen är jude men revolterar mot judendomen så att han behandlar sin egen religion och dess bekännare med samma hårda grymhet som nazister gör det. Man måste undra vad meningen med en sådan film är. Den är både judisk och antijudisk, både

rasistisk och semitisk, medan man ändå ser på den i hopp om att det skall uppenbara sig någon sorts försonande mänskliga drag, men icke. Den är konsekvent omänsklig alltigenom, och inte ens de utförliga judiska diskussionerna leder någon vart – man skulle tycka, att en sådan film knappast hade gjorts om det inte fanns skäl för judiska revoltörer mot judendomen i Amerika, men hela spørsmålet leder ingenstans och verkar fullständigt meningslöst. Som så många både rasistiska och judiska filmer som seriöst försöker debattera judendomens problem leder även denna rakt ut i tomma intet med idel obesvarade frågetecken till frågor som det därför verkar helt meningslöst att alls ställa. Filmens enda existensberättigande verkar då ha varit, vilket inte alls gör saken bättre utan snarare tvärtom, att skildringen baserats på en verklig historia, som om det då skulle göra en dokumentation meningsfull. Den blir bara desto meningslösare för att varje mening med historien saknas.

En dokumentär av ett helt annat slag var då Roger Spottiswoodes ”*And the Band Played On*” från 1993, den gränslöst melankoliska och tragiska historien om de första fem åren med sjukdomen Aids, som i början ingen kunde begripa sig på. Filmen skildrar hur ett team ger sig den på att ta reda på vad det egentligen handlar om, vilket leder fram till diverse ledtrådar som får dem att kontakta Robert Gallo och Luc Montaigner, som var de två som sedan lyckades isolera och identifiera viruset, varefter man äntligen kunde börja försöka bekämpa sjukdomen, en kamp som inte kröntes med någon annan framgång än tillfälliga bromsmediciner, varför den alltjämt är världens värsta farsot med minst 40 miljoner döende i sjukdomen, de flesta i Afrika, en siffra som ständigt ökar.

Det intressanta med filmen är just dess gränslöst melankoliska aspekter, den hopplösa kampen både hos patienter och läkare, mot sjukdomen och för att lösa dess mysterium. Man får träffa hela repertoaren av drabbade, från professionella ansvarlösa playboys, som skyller ifrån sig för att de smittat ner tusentals på att de själva måste ha smittats av någon annan, till framstående människorättskämpar (Ian McKellen) och gedigna konstnärer (Richard Gere), hur de tvingas konfrontera en plötsligt oundviklig död och dess hot mot hela generationer, som en smygande terror som ingen kan göra någonting åt. Som ljuset i mörkret framstår då det intensiva lagarbetet inom det beslutsamma teamet, som faktiskt är de som leder till gåtans lösning, fastän det blir Luc Montaigner och Robert Gallo som tar åt sig äran där för – och börjar slåss om den.

Och vad blir då det positiva slutresultatet av de många årens klappjakt på viruset för att få det isolerat? I stort sett ingenting. Man lyckas få fram bromsmediciner, som i någon mån kan hålla sjukdomen stängin i en ovisst uppskjutning av slutet, men inte mer. Vad filmen inte tar fram, vilket är en brist, är alla de exempel som faktiskt lyckats bota sjukdomen helt på egen hand genom eget initiativ och alternativa åtgärder.

I ”2012” brakar Roland Emmerich loss igen med alla katastrofresurser fullständigt lössläppta, så att hela Amerika går under och exploderar, vilket man får se i detalj. Man kommer inte ifrån, att första delen av filmen är rasande skickligt gjord, ingen berg-och-dal-bane-upplevelse tål en jämförelse med den resa som filmens amerikanska medelklassfamilj gör för att undvika hela Amerikas förstörelse som jagar dem hack i häl hela vägen från Yellowstone via Kalifornien och Las Vegas till Tibet, en klappjakt som förlorar all trovärdighet just för att den konsekvent hela vägen bokstavligen bränner dem i baken. Hur effektivt det än är så är det ändå bara ytliga effekter och ingenting annat. Filmen har utvecklat de olika *new age*-profetior om civilisationens undergång år 2012, enligt denna film närmare bestämt exakt vid midvinter 2012, medan det inte finns någon som helst grund för sådan vidskepelse. Visserligen tar Mayakalendern slut det året, men även Maya-auktoriteter själva förnekar bestämt att det skulle innebära världens undergång. Filmen stipulerar, att det vid midvinter 2012 skulle föreligga en planetkonstellation, där alla solsystemets planeter skulle ligga på rak linje mot jorden, så att därför solen skulle ge upphov till extraordinära eruptioner, som skulle destabilisera

hela jordskorpan, – vilket alltsammans bara är en spekulativ lögn. Det förekom faktiskt en sådan planetkonstellation år 2000, men ingenting hände, och 2012 har ingen motsvarande sådan att uppvisa.

Ändå är filmen sevärd åtminstone för dess rasande skickligt komponerade skräckscenario i första delen, tills huvudpersonerna försvinner från Amerika för att gå ännu mera till överdrift i sentimentala ultrabombastiska katastrof-tautologier uppe i Himalaya, det hela handlar om en ny Syndafloed ännu värre än några legender om den gamla, där beredskapsåtgärder vidtagits i god tid för att rädda världens liv inte genom EN ark utan genom TRE, där naturligtvis den viktigaste (med den amerikanska medelklassfamiljen ombord hotar att haverera i kollision mot Mount Everest. Visst är det barnsligt och barnligare än något nöjesfält. Men, som sagt, första delen är sevärd, om dock en varning bör utfärdas för att hela filmen utan en enda paus bara handlar om hysterisk panik in absurdum.

Andra delen i Stieg Larsson-trilogin var som väntat en besvikelse: mycket av Larssons förtjänster var helt bortfuskade i Daniel Alfredsons nästan tafatta regi, där Michael Nyquist verkar i det närmaste förstrött ointresserad med engagemang satt på minimum, medan filmen desto mer sorgfälligt och noggrant vinnlägger sig om att ta med alla bokens vålds- och sexscener i maximal utförlighet. I boken finns det mycket humor, medan filmen är helt humorbefriad i sin onödiga bortrationalisering av just sådana detaljer som smyckar romanen och hade lättat upp filmen, som närmast är en melodram – det sista som Larsson avsåg. Till filmens förtjänster hör dock Per Oscarssons underbara gestaltning av advokat Holger Palmgren, men tyvärr får han förekomma för lite. Scenerna med honom hör till de bästa i boken, medan filmen tyvärr slätar över dem och Per Oscarsson inte får ge mer än en skymt av vad som kunnat bli filmens mänskliga höjdpunkt. Förhoppningsvis får han förekomma mera i den tredje delen, där han spelar en viktig roll, och vi ska naturligtvis ge tredje delen en chans den också, även om våra förväntningar efter den andra delens flathet inte kan vara alldeles lysande.

Noomi Rapace är tillräckligt bra och håller en jämn stil, även Lena Endre är vad hon skall vara liksom Mikael Spreitz, som överraskar positivt, medan filmen för övrigt är fantasilös, musiken obetydlig – några ackord, och det är allt, – och man får ett närmast beklämmande ödsligt och sterilt intryck av denna skrala iscensättning av en av de mest lysande romaner som åstadkommits på svenska.

Tydligare kanske än någonsin framgår det hur underlägset filmen är som medium mot bokens obegränsade möjligheter till nyansering, stämningar, mänskliga känslor, intryck, pejlingar, antydningar, tankvärdheter, spirituella finesser och underfundigheter. Daniel Alfredson har mer eller mindre filmat boken rakt av men i sitt ytliga hantverk därvid missat allt det väsentliga.

Min vän Abasverus, del 93: Drottning Kristina

Det är framför allt fyra kvinnor som satt outplånliga spår i Europa och förändrat det för all framtid eller åtminstone för oöverskådlig framtid och därmed gjort sig mer oförglömliga än de flesta manliga kejsare och kungar, som för det mesta åstadkommit gigantiska karriärer bara för att sluta i lika gigantiska fiaskon, som Napoleon. De fyra kvinnorna var drottning Margrete av Danmark, den enda nordiska monark som lyckats förena och hålla samman hela Norden, naturligtvis drottning Elisabet av England, som utan tvekan var den som skapade Storbritannien med att framför allt förena England och Skottland, två oförenliga länder som ändå förblivit förenade sedan dess, Gustav Adolfs dotter Kristina av Sverige, och kejsarinnan Katarina II av Ryssland, dess främsta monark någonsin och skaparen av Ryssland som bestående stormakt, fastän hon var tyska. Men

den modernaste och mest personliga av dessa fyra och för mig den intressantaste var ändå den ytterst avvikande drottning Kristina.

Hennes far skapade en stormakt utan att egentligen ha någon avsikt ditåt. Han bara råkade göra det, med att ärva en massa oavslutade krig från sin far och lyckas föra vartenda ett av dem till ett lyckligt slut för sitt lands del, men framför allt med att råka satsa på rätt häst i ett storpolitiskt lopp där den häst han satsade på verkade vara den enda säkra förloraren. Protestanterna hade ungefär tio procents chans att vinna någonting i sin hopplösa kamp mot den överväldigande katolska kyrkans världsmakt, men Gustav Adolf tyckte att protestanterna hade skäl för sitt motstånd och tog ridderligt parti för dem mot övermakten. Han var på sätt och vis en modernare motsvarighet till Rikard Lejonhjärta, en annan världspolitisk hasardspelare som inte tvekade inför att satsa sin nation på ett osäkert kort bara för att det var spännande, medan Gustav Adolfs grund för sitt agerande var mera moraliskt grundmurad. Därtill hade han som ryggrad Europas kanske första verkliga diplomatiska geni, den ogenomtränglige Axel Oxenstierna, som sägs ha varit den enda politiker i Europa som kardinal Richelieu respekterade.

Slumpen i Gustav Adolfs politiska hasardspel manifesterade sig som starkast genom hans död. Efter sin magnifika seger vid Breitenfeld, som slog Europa med häpnad, stupade han vid det följande slaget vid Lützen endast 37-årig, vilket med ens gav honom en oantastlig resning i alla världens protestanters ögon som Martyrkonungen av Guds Nåde. Hans moraliska resning hade hemburit den yttersta segern, martyrglorian, och därefter kunde bara protestanterna vinna. Hade han fått fortsätta som han börjat hade sannolikt det 30-åriga kriget avslutats mycket tidigare, nu tog det trettio år att avsluta i brist på andra sådana genier, men segern var given, och Sverige som dess främsta fanbärare utgick som en nästan oomkullrunkelig segrare, då varken Tyskland, Ryssland eller Danmark, dess omgivande stormakter, mera förmådde någonting däremot.

Och detta imperium runt Östersjön ärvdes av konung Gustav Adolfs enda barn, en späd liten dotter. Sagde Oxenstierna såg dock till att hon fick en utbildning värdig en drottning i spetsen för en värdig stormakt, och hon var i själva verket den första upplysta despoten. Hennes bildning var universell, hon kunde konversera och egentligen föra vilka argument och lärda avhandlingar, muntliga eller skriftliga, på vilket språk som helst, och under hennes tid var skolutbildningen i Sverige på en nivå som den kanske aldrig varit i något annat land förr eller senare. Alla var unisona i sitt prisande av henne som en gudomlig Minerva, vilket dock naturligtvis gjorde henne ganska bortskämd. Hon var svag för smicker, och snart började hon visa tydlig politisk inkompetens genom ett lika exempellöst slösande av sitt rikets resurser som hennes bildning givit henne det generösaste rykte egentligen någon drottning någonsin fått. Hon var inte dummare än att hon själv förstod att hon egentligen inte alls dög som politiker, vilket var den verkliga anledningen till att hon helt själv fattade beslutet att abdikera. Knappast någon annan monark i Europa hade gjort något sådant tidigare, allra minst i ledningen för en sådan dominerande europeisk makt som Sverige dock var, med till och med den mest blomstrande dåvarande kolonin i Nordamerika som senare holländarna övertog, där småningom Amerikas Förenade Staters första huvudstad Philadelphia växte fram.

Det var dock inte politisk inkompetens som hon led av utan snarare tvärtom: hon genomskådade världspolitiken och lärde sig förakta den. Hon ansåg humanismen vara all politik fullständigt överlägsen, och med åren lärde hon sig mer och mer att avsky politiken för dess åsidosättande av humanismen, som bara blev värre och tilltog hela tiden i och med realpolitikens framväxt. Men även om hon resignerade från politiken så resignerade hon aldrig från sitt ansvar.

När hon abdikerade överlät hon tronen åt sin kusin som hon egentligen skulle ha gift sig med, senare känd som konung Karl X Gustav, som bara krigade hela tiden. Det blev aldrig något äktenskap helt enkelt för att denna märkliga kvinna fann det helt naturligt för sin egen del att fullständigt ta avstånd från allt sexuellt. Det har spekulerats

väldeliga genom seklerna vad det egentligen var för fel på henne, det har presenterats de mest bisarra teorier om att hon egentligen skulle ha varit en man eller åtminstone haft dominerande manliga eller åtminstone felaktiga hormoner, medan den enkla sanningen bara var att hon var för klok och för intelligent för att vara sexuellt intresserad. Minervakaraktiseringen av henne var i själva verket ytterst träffande, då hennes ytterst vakna och skarpa kvinnliga intuition i förening med hennes manligt kungliga uppfostran i sanning gjorde henne överlägset intelligent och klok, som en sann vishetens gudinna.

Därmed var hon inte alls ointresserad av män. Tvärtom, hon föredrog mäns sällskap, just för att hon fann kvinnor vara enfaldiga och pjollriga. Därför sökte hon sig framför allt till filosofer och vitterhetsidkare, där René Descartes kanske var det främsta exemplet, som inte tvekade inför att riskera sitt liv bara för att få förekomma vid hennes hov i hennes närhet.

Det var väl samma intellektuella intresse som drog henne till mig. Jag ville ha så litet som möjligt med henne att göra, då jag skydde allt vad makt hette, och hennes etablerade maktställning som Gustav Adolfs dotter var något oerhört. Det var kanske mitt avståndstagande från henne för hennes ställnings skull som i någon mån bidrog till hennes beslut att avsäga sig makten. Hur som helst, hon ville inte lämna mig i fred, hon var nyfiken på mig, medan jag var ovillig att utlämna mig, vilket bara stegrade hennes intresse.

Det var egentligen bara tre år som hon var vid makten innan hon avsade sig den, hon var bara 23 när hon kröntes, (tills hon blev myndig skötte rikets styrelse nästan helt och hållet av den mycket sansade och kompetente Axel Oxenstierna,) och när hon abdikerade var hon bara 27. Hennes katolska griller var egentligen inte alls något intresse för katolicismen som sådan utan bara en strävan efter universalitet. Det enda hon hade emot protestantismen och protestanter var, att hon ansåg dem provinsiella, och hon betraktade det som en dumhet att protestantismen uteslutit det katolska historiska och kulturella arvet för den protestantiska fanatismens skull. Hennes katolicism var som allting annat intellektuellt hos henne bara en humanism och absolut inte någon sann religiositet.

Senare i Rom kunde jag träffa och umgås med henne under ledigare former, och hon ångrade då faktiskt att hon hade abdikerat, inte för sin egen skull, utan för att hon ansåg att hon hade övergivit det ansvar som ödet anförtrott henne med från början. Hon kände sig som en svikare, i synnerhet i beaktande av den allt omänskligare realpolitikens frammarsch. Hon sade rent ut till mig, att ”den enda synd jag någonsin ångrat och verkligen begått var, att jag övergav det ansvar för världen som jag föddes med.” Vem kan säga sådant utom en verklig drottning?

Jag måste erkänna, att en bidragande anledning till att jag gjorde mitt bästa för att undvika henne som drottning var, att jag själv var svag för henne. Det var just hennes manliga drag som i mina ögon gjorde henne som mest oemotståndlig som kvinna. Jag var helt enkelt osäker och generad i hennes närvaro, just för att jag i någon mån älskade och dyrkade henne, vilket jag aldrig kunde erkänna. Kanske hon med sin skarpa intuition och klokhet genomskådade detta och därför egentligen aldrig upphörde att stöta på mig? Det får jag aldrig veta.

Drottning Margareta av Danmark och kejsarinnan Katarina II av Ryssland hade sina svagheter, de var partiska och kunde vara ganska hänsynslösa både som monarker och i sina känslomässiga relationer, så att de ibland tappade sinnet för proportioner, medan drottning Elisabet i all sin ömtåliga och extrema osäkerhet och obeslutsamhet dock var kanske den dugligaste monark världen har sett, medan drottning Kristina var något helt annat: den modernaste av kvinnor, intellektuellt fullständigt överlägsen och klarsynt, – och om någon kvinna någonsin verkligen kunnat sägas vara något av en reell gudinna, så var det i mina ögon hon ensam och ingen annan.

Kalender, december 2009.

- 1 70 år sedan premiären på "Borta med vinden".
- 2 George Seurat 150 år.
- 4 Jeff Bridges 60 år.
- 8 James Galway 70 år.
- 9 Douglas Fairbanks Jr 100 år.
Judi Dench 75 år.
- 12 John Osborne 80 år, han som "såg sig om i vrede".
- 13 Christopher Plummer 80 år.
- 15 Dr Lazarus Ludovic Zamenhof 150 år, esperantos uppfinnare.
- 16 Liv Ullman 70 år.
- 24 Kit Carson 200 år.
- 29 William Gladstone 200 år, enligt många Englands klokaste statsminister.

Resan trots allt, del 6: Resans höjdpunkt

Vad var den förra påsksöndagen mot denna påsksöndag? Min okända kusin hämtade mig klockan 10, och fastän vädret var regnsjukt och trist blev det resans hittills mest oförglömliga dag. Min kusin visade sig vara fullständigt uppdaterad beträffande inte bara alla världens problem utan även metafysiskt och elektroniskt. Plötsligt hade jag en italiensk släkting som var på samma våglängd som jag och som i allt uppfyllde alla ens möjliga önskningar om en verkligt god vän. Det var nästan för bra för att vara sant.

Äntligen kunde man genom henne uppdatera sitt släkträd. Hon visade mig sina gamla familjealbum, där hennes far som ung man var som min fars tvillingbror. Hon kunde inte engelska, men hennes dotter i Bologna var mycket kulturell. Hon hade två döttrar och var frånskild, varför hon återtagit sitt flicknamn Lanciai.

Vi pratade hela dagen. Vi inledde med en liten frukost på en trevlig bistro, för sedan hem till henne och inledde familjeutredningen, för sedan till en idealisk restaurang i Fumane i Valpolicella ute i det fria och avnjöt en idealisk middag med klassiskt Valpolicellavin, hennes dotters svärmor arbetade där och skickade med mig en extra flaska som komplimang, och sedan fortsatte vi hela eftermiddagen hemma hos henne med utredningen.

Jag mindes hennes föräldrar. Hennes mor var en stor och robust kvinna, "*un donnone*", och hennes far var storrökare och levde ändå till över 90, då han dog i lungcancer. Han sålde marmorbroten i Domegliara först vid 84 och arbetade alltså med tung industri ända fram till dess. Hans son, Paolas bror, som jag träffade 1973, har i begränsad utsträckning fortsatt arbeta med marmor men håller nu på att lägga av vid 71.

Jag trivdes förträffligt hos henne i hennes vackra hem i ett modernt hyreshus längst bort i Veronas västra utkanter mot bergen, där hon bodde högst upp i två etager med magnifika babyloniska hängande trädgårdar på taket, en väldig terrass, i strålande färger.

Hon kunde berätta allt om familjen som jag inte visste. Redan när hon ringde mig igår kväll slogs jag av den varma klangen i hennes röst. Hon är en hjärtlig människa med stor humor, och trots en svår skilsmässa var hon i god form till kropp och själ. Dessutom var hon fullständigt hederlig, vilket kanske var hennes främsta adelsmärke.

Kort sagt, vi trivdes förträffligt tillsammans och hade roligt hela dagen. Umgänget och finandet av henne utgjorde nästan en lättnad mot de ständiga spänningarna mellan min fars kusin och hennes man, som jag alltid bodde hos, där katolicismen var stark och där det inte fanns mycket humor.

Hon gav mig också äntligen lösningen till mysteriet med Danielas död för nästan 50 år sedan. Daniela var en glad och charmerande ung flicka som blev bästis med min syster Margherita när hon var här till sin 14-årsdag på sitt enda besök till Italien. Några år

senare omkom Daniela i en trafikolycka. Efter det ville min syster aldrig mer komma till Italien. Daniela var sin fars enda dotter, och det enda syskonet var en minderårig lillebror.

Med Danielas olycka förhöll det sig på följande vis. De var fyra ungdomar som omkom i samma olycka, två pojkar och två flickor, men pojkarna var tio år äldre än flickorna, som bara var tonåringar. Det var alltså en präktig skandal som naturligtvis tystades ner medan bara sorgen fick göra sig gällande.

Hon arbetade med att hjälpa sin andra dotter i hennes café på andra sidan bron från Albertos arbetsplats. Där hade alltså i årtal Paola och Alberto arbetat nästan inom synhåll för varandras arbetsplatser utan att ana att den andra var kusin och existerade. Äntligen kunde de sammanstråla, och de skulle utan tvekan ha mycket glädje av varandra.

Det låg något överkligt över hela detta skede. Hon hade funnit mig på *facebook* bara någon dryg vecka efter att jag låtit mig bli medlem, och tagit kontakt med mig utan att ana att jag befann mig på resa i närheten. När vi träffades hade vi bara känt varandra genom nätet i fem dagar utan att före det någonsin ana den andras existens. Och när vi fann varandra passade vi varandra fullständigt. Hennes uppdykande i mitt liv ur etern medan jag trots allt kom ända fram till Athen var utan tvekan resans största lyckträff och fullträff.

Det var ett mirakel att sitta hos henne och genom hennes dator få höra min musik spelas i Italien genom digitaliserade kassettbandinspelningar jag gjort hemma för två år sedan med slaktat långfinger. Ljudåtergivningen var naturligtvis inte den bästa, digitalt ljud har alltid något vasst i sig, och jag hörde själv naturligtvis allt som var fel och ville helst göra om alltsammans, men så är det alltid när en musiker hör sina egna inspelningar. Det kan aldrig bli tillräckligt bra.

Så regnade denna dagen bort med idel paradisfröjder i hjärtat och två lyckligt tömda flaskor vin att fira den med, medan min återresa obönhörligt ryckte an.

(I nästa nummer: *Bittert avsked*)

Resan till Phuktar, del 3 : Ankomst Leh.

Naturligtvis försov jag mig, så att jag missade bussen 6.30. Nästa skulle gå 7.30, men det blev 8. Den var naturligtvis överfull, men jag fick ändå en dräglig plats längst fram men utan utsikt, men det gjorde inget, för allt var bara mjölk ändå. Tydligt började det regna nu. Först när vi närmade oss krönet av Rohtangpasset kunde man börja urskilja något.

Den totala växlingen från en värld till en annan var lika sensationell som vanligt. På den ena sidan drypande fuktig tryckande tropisk värme, på den andra vild ödslighet och kalla ilkåror. Man var tillbaka hemma igen i landet bortom bergen, som bara kunde ha ett namn: Tibet, vare sig regionen hette Lahaul eller Spiti eller Kinnaur eller Ladakh eller Zanskar eller något annat. Det var Himalaya, och hela Himalaya tillhör egentligen bara tibetanerna, vilka underfolkgrupper de än bildar.

Under resan ramlade en gubbe över mig. Han ramlade raklång pladask rakt i min famn från andra sidan gången och låg där orörlig som död. Efter en stund öppnade han ett öga. När det andra också öppnades såg han förvånad ut. Han hade helt enkelt tuppat av totalt. Han hjälptes till att dricka litet vatten, och snart var han helt återställd och satt upprätt igen. Inga andra intermezzon på grund av höjden spordes, utom ett litet barn, som skrek allt vad det orkade hela vägen, tills vi var nere på andra sidan.

Keylong nåddes klockan 3 efter 7 timmar. Vädret var vanskligt, mörka moln lurade och hotade, men jag frestades ändå att besöka klostret 500 meter ovanför. 200 meter före

målet bröt regnet och åskan fram. Som vanligt hade jag varit oklok nog att bege mig upp i Keylongs berg utan paraply. Att detta bara måste hända på nytt varje år!

Jag var ändå glad åt exercisen, även om klostret var stängt och låst som vanligt, men jag hade även varit glad om jag stannat i byn och sluppit regnkrisen och åskvädret. Blixtarna var riktigt praktfulla.

Där nere igen gällde det att köa för en biljett till Leh. De enda andra västerlänningarna som köade var ett ungt japanskt par och tre polacker, en ung man med två damer. Han fick köa för dem, varvid vi kom i samspråk. Liksom polacken i Manali var även denne Andrzej från Wroclaw och i Indien för första gången. I Dharamsala hade de varit fullkomligt inregnade, varför de beslutat sig för att pröva på Ladakh. Andrzej var mycket tacksam för alla råd och tips jag kunde ge. Med dessa polacker skulle den extrema resan upp bli riktigt behaglig.

Som vanligt blev det en tämligen sömnlös natt i den tibetanska sovsalen för uttröttade resenärer, då merparten av dessa utgjordes av ivriga tibetaner på väg mot Dalai Lamas kurser i Leh. Snarkorkestern var fascinerande. Gutturala suckar blandades med osammanhängande sömnprat med snyftningar och rosslingar, det hela tämligen rytmiskt, och där emellan något kvidande från någon drömmande dam. Redan fyra reste sig de ivrigaste tibetanerna ur sina sängar, och sedan blev det inte mera sömn den natten.

Passagen upp till Leh gick tämligen smärtfritt – inga incidenter. Först i Pang! blev vädret något hotfullt med någon åska och några regndroppar, men det gick över. Redan halv 7 nådde vi Upshi medan det ännu var ljust, och hade det inte varit för alla de övermåttan stökiga tibetanerna som skulle lassa av hela busstaket med deras bagage vid avstigningen i Choglamsar för att ställa upp på Dalai Lamas föreläsningar, vilket tog en otrolig tid av ivrigt stök, så hade bussresan från Keylong till Leh slagit alla rekord. Nu tog den i alla fall nästan 14 timmar.

Hela dagen hade i princip varit idealisk. Öknen hade varit vackrare än någonsin i ett barmhärtigt beslöjat ljus, som både neutraliserade gassande solsken och höll regn- och åskstormar på avstånd. 12 kilometer från Upshi inträffade resans enda incident – en punktering, som chauffören dock lät vara då vi var så nära målet. Bakhjulen var dubbla, och om ett däck sprang sönder kunde ändå det andra däckets bära hela bussen vidare en måttlig sträcka, om vägarna var goda, vilket den sista vägen var.

Min tiodagarshuvudvärk, som föregått resan, verkade vara över, då de sista skarpare känningarna försvann efter Rohtangpasset. För hälsans skull kanske man borde stanna här.

Västerlänningarna var omkring dussinet, de tre mycket unga och ivriga polackerna, ett japanskt par, en mycket tystlåten och seriös tysk, en praktfull engelska längst bak, en annan engelsman bredvid mig som hela tiden skulle fotografera ut genom mitt fönster, som han då alltid plötsligt slet upp med våld i synnerhet om jag sov, två andra japanska flickor och en kroat utom jag.

Kroaten blev min synnerligen goda vän. Han var konstnär och hade en kyrkorganist till mor och musiklärarinna till moster, men själv var han universalkonstnär inom konst, film, musik och vad som helst men arbetade mest med festivaler och konstutställningar. Han och polackerna följde med mig till Lung Snon, mitt gamla hem, där återmottagandet var lika överväldigande hjärtligt som vanligt, och polackerna fick ett trebäddsrum medan Marko kroaten delade rum med mig. Vi satt sedan länge efter aftonmåltiden och pratade igenom hela den aktuella världssituationen när det gällde religion, filosofi, politik, livets mening och allt annat. Det var en så god början på Ladakh-séjournen att den knappast kunde bli mycket bättre.

(I nästa nummer: *Ärenden i Leh.*)

Nya lektioner i Zanskar, del 13: Likir

Förra året här hade jag haft min lunginflammationskris, en torr ensidig lunginflammation ådragen i jeepen från Zanskar och utbruten i Alchi. I år hade jag hoppat över Alchi för att kunna göra den *trek* till Themisgang jag inte orkat med förra året. Allt var annorlunda i år: jag var friskare och starkare än någonsin, och Norbus hotells trädgård, som förra året ännu varit ganska fattig, prunkade nu av ett överflöd av meterhöga blommor. Norbu själv och hans son var inte hemma då de var upptagna med att bygga ännu ett nytt hotell i närheten, som jag ämnade inspektera på vägen upp till klostret.

Klostret var som vanligt: överväldigande, majestätiskt och fullt av liv. Naturligtvis var där en stor italiensk grupp och härjade. Det pågick en *puija* för fullt i tempelsalen, minst 35 munkar var med och höll i gång, och stämningen var utomordentlig. Vilken skillnad från alla vidriga videoföreläsningar i bussen, med ideliga störningar och reklamslag! Här var allting levande och äkta och fullständigt bedövande vackert och innerligt.

Ett lamaistiskt kloster är närmast likt ett medeltida europeiskt slott. Det är fullt av salar, kammare och gångar i en arkitektur helt utan ordning, där allting är improviserat och liksom staplat och ständigt påbyggt, kapell på kapell, kammare efter kammare, så att i ett kloster som Likir till exempel kan man gå på upptäcktsfärd i alla dess olika byggnader, gångar och vindlingar under en hel dag och ändå ha hälften kvar att upptäcka.

På vägen ner besökte jag Norbus nya hotell, det tredje i ordningen. Det första, som jag bott i under mina första fem besök, var nu rivet och ersatt av ett lyxhotell, det andra var det jag bodde i nu för andra gången, men detta tredje var rena palatset. Gamla Norbu själv tog vänligt emot mig och bjöd på en kanna te. Med vid tillfället var även två unga israeliska turister och en guide från Himachal Pradesh. De två israelerna hade jag mött redan på väg upp till klostret, de hade varit på väg ner efter att inte ha orkat gå hela vägen upp – helt unga och helt kraftlösa israeliska ungdomar, som tydligen kommit till Indien mest bara för att röka billig hasch. Guiden och farbror Norbu och jag diskuterade den allmänna situationen. Det hade varit ett dåligt år med få turister, det hade regnat för mycket, och Pakistan hade som vanligt vållat oro och avskräckt turister från att våga sig i närheten. Dock hade året inte varit så illa som 2000, när hela Manalivägen stängts av efter att den spolats bort ovanför Upshi, eller 2004, när hela Sutlejdalen översvämmats, hälften av staden Rampur omkommit och flutit bort och Rohtangpasset varit stängt i fjorton dagar efter att vägen brutits sönder av skyfall, eller 2006, när alla broar i hela Leh kollapsat av översvämningarna. I år hade bara bron vid Ulle Tokpo strukit med, med vägen Leh-Srinagar stängd under bara fyra dagar.

Guiden berättade, att det vid det högsta passet i Zanskar nära Kargyak på nära 5000 meters höjd växte en blomma som det gällde att se upp med. Någon hade uttrötat slagit sig ner vid passet, hittat blomman, plockat en och doftat på den, funnit att den doftade alltför gott, och dött. Örter, växter och blommor i Himalayas högre regioner är kända för att ha extraordinära egenskaper, men alla är inte av det helande slaget.

Min värdfamilj (i tre generationer) bjöd på en underbar middag som vanligt, och de enda gästerna utom jag var en irländska och hennes kille en fransman, som jag redan mött uppe vid klostret.

Vädret var oroväckande som vanligt, med mycket mörka moln i söder med snöfall över bergen men klarblå himmel norrut och stark blåst från nordväst. Det hade nästan alltid blåst från väster. Natten var emellertid fullkomligt stjärnklar, som vanligt, och Vintergatan i sin överväldigande oändlighet var nästan påtaglig i sin mångfald och detaljrikedom. Skytten och Skorpionen dominerade den södra stjärnhimlen, som man aldrig ser på våra breddgrader, och man kunde till och med skönja kölen av Argo. Just i

Likir, som helt saknar nattbelysning och ligger fjärran från alla samhällen, kommer stjärnhimlen och Vintergatan en särskilt nära, så att man verkligen känner sig som en medlem av Vintergatans stjärnehops stora familj.

(I nästa nummer: *Themisgang.*)

Rekordresan, del 1 : Festen har börjat

Resans rekord var dess längd, sex veckor, min längsta resa i Indien hittills.

Problemet var avgångstiden. Den var klockan ett mitt på dagen och alltså den bekvämaste tänkbara. Men man måste ju vara där ett antal timmar innan och följaktligen lämna staden redan klockan 11, varför det inte gavs möjlighet till någon lunch. Följaktligen sattes man på planet på fastande mage, och ombord serverades det först och främst förfriskningar, som på tom mage genast slog an mot huvudet...

Det var bara fyrtio dagar efter att jag kommit hem från den framgångsrika och intressanta resan till Phuktar och tog mer eller mindre vid där denna hade slutat – jag hade egentligen bara varit hemma och vänt och fått ytterst litet gjort på grund av den envetna haverisäsongen – den 20 mars hade Verkstans stora back-up server kraschat och tagit med sig allt lagrat material från 30 tidskrifter in i ett svart hål av ovisshet om oersättliga kulturskatters öden. Därefter hade den ena kraschen följt på den andra, så tre bandspelare och tre hemdatorer blivit odugliggjorda och blivit nödvändiga att langa in på rehabilitering – med nya svarta hål av ovisshet om deras överlevnad eller icke som hittills enda resultat.

Från allt detta rymde och flydde jag utom för det påkrypande novembermörkret – om en vecka skulle sommartiden upphöra, morgnarna skulle vara svarta för en lång tid framöver, skymningarna skulle komma tidigare och tidigare, i november accelererar mörkret som värst i samlag med kylan och ett ständigt värre väder, så man hade lärt sig att lämna november i Norden i tid – det var enbart till godo för en själv. Dock visste man inte vad man reste till. I Afghanistan höll dess första demokratiska val på evigheter på att förklaras ogiltigt, i Pakistan krigades det för fullt med talibanerna, och i Indien krigades det lokalt i Bihar mot militanta maoister, som inte alls var roliga. Dessa hade gjort sig prominenta och permanenta i Nepal, vart jag äntligen hoppades få komma efter åtta år av misslyckanden till följd av politisk oro, tidsbrist och maoisterna, som helt på egen hand kastat in det stackars fattiga landet i tioårigt inbördeskrig till ingen nytta alls för någon, beväpnade av kineserna.

Kina utgjorde det största hotet, som just i dagarna tagits på bar gärning med att projektera en 112 meter hög damm i Brahmaputras övre lopp, vilket kanske skulle beröva Calcutta och Bangla Desh det mesta av deras vatten... Samtidigt hotades Kina av 62 miljoner demonstrativa avhopp från kommunistpartiet och fördömanden från hela den muslimska världen, särskilt Turkiet, för dess marginalisering av uighurerna i deras eget land Öst-Turkestan, som varit tvångsockuperat av Kina lika länge som Tibet. Då ingen folkgrupp så gärna tar till självmordsbombningar som muslimerna, vilket i dagarna visade sig inte minst i sydöstra Iran, där muslimerna självmordsbombade varandra, så är det i längden knappast klokt att riskera att få muslimer till att förklara heligt krig emot en, vilket de nu har gjort mot Kina.

Man flög i luften som vanligt, luftfärden blev ovanligt stillsam utan turbulenser, Afghanistan och Pakistan verkade hur fridfulla som helst från 12,500 meters höjd, och man kom ner igen, som man alltid gör hur mycket man än flyger i luften. I Delhi råkade man ut för den första brydsamheten, när mitt bagage verkade försvunnet, enär det aldrig kom fram på bandet. Efter diverse sökningar och efterforskningar visade det sig, att det visst kommit ut på bandet men plockats ner vid ändan och gömmts undan bland en massa

annat nerplockat bagage från bandet, som också väntade på att hittas. Efter detta dröjsmål fick jag genast en buss in till Delhi, där jag genast fick min 6.40-buss mot Manali. Jag hann till och med med en frukost.

Det var härligt att sitta där igen mitt i den myllrande busstationen med dess öronbedövande støj och stök med vilda aktiviteter på gång överallt – serveringar, konduktörer jagande och värvande resenärer, väntande resenärer med skrikande barn, tiggare in absurdum, (ett stackars barn blev verkligen förvånat över att jag gav det något,) och annat kommersiellt marknadsgyckel. Att finna sig välkommen på detta sätt i det indiska myllret med den första koppen te i handen kändes som ett större lyft än hela flygningen.

Strax före Chandigarh blev vi påkörda bakifrån, och det var en hel annan buss som körde på oss. Ingen kunde förstå hur det kunde ha gått till. Antagligen hade vår chaufför bromsat lite lätt, vilket bakomvarande busschaufför inte uppfattat, och så brakade han in i oss. Det blev avsevärda bucklor i baken. En stege, som sitter på baksidan av alla indiska bussar, kunde på vår buss inte längre bestigas utan avancerad akrobatik. Naturligtvis följde en palaver som drog ut i en halvtimme vari de flesta passagerare från den andra bussen deltog utan att det ledde till någonting medan två bussar blockerade halva autostradan under pågående gräl. Till slut for den andra bussen helt sonika därifrån och lämnade oss med vår sargade bak.

Andra förseningar kom sig av bland annat en getabocksflock mitt på en bro. För att inte getterna skulle bli skrämda och störta i floden måste bussen hålla sig blickstill tills alla 200 getterna tagit sig förbi på det trånga utrymme som bussen lämnade dem. I Kullu satt vi i en proppfull buss och väntade på avfärd utan att chauffören och konduktören kom. De var trötta, men det var vi också. Det var mörkt, och till slut kom de, men vi nådde inte Manali förrän 22.40, alltså efter 16 timmars resa.

Jag skyndade mig genast upp till *Greenland*, men allt var mörkt och låst, och ingen vaknade till ringklockan. Jag var för sent ute. För första gången fann man sig utan hem i Manali, och det var bara att försöka hitta ett annat tillfälligt så länge. Det var inte det lättaste efter klockan 11 när bara fyllon och andra tvetydiga nattsuddare var uppe. En pojke försökte hjälpa mig, men vi fann bara lyxhotell med TV på rummen för 400. Vad som helst men inte det. Till slut fick jag rum på Solang nära Greenland för 250 efter prutning från 300. Det var utan TV, så jag tog tacksamt emot det. Jag firade naturligtvis med att öppna min flaska Martini, som flugit i luften intakt med mig hela vägen från Göteborg. I morgon skulle det bli bättre ordning på torpet.

(I nästa nummer: *Resans första sammanbrott.*)

Den lugna stormresan, del 11: Darjeelingdramat.

Gudomligare kan det knappast bli än när man får uppleva en soluppgång i klart väder från Tiger Hill med Kanjenjunga och Mount Everest och hela baletten bort mot Bhutan i fullmåne. Det var med tvekan jag steg upp, min klocka var död så jag hade ingen aning om tiden, min kamera måste byta minneskort, och det förekom en del moln och dimma. Hur det nu var kunde jag inte motstå fullmånen utan kom iväg på den 11 kilometer långa vandringen uppför till 2600 meter.

När man kom fram var utsiktstornet stängt på grund av strejk. Hela cirkusen pågick därför utanför med kaffeservering ur termos, dånande popmusik som förstörde hela stämningen och ett enormt trafik kaos genom de 175 jeepar som trängdes där. Om man antar att varje jeep transporterat cirka fem personer dit i medeltal var det närmare 900 och minst 800 människor på en gång som trängdes för att få se soluppgången och Kanjenjunga på detta mycket begränsade område av en utsiktsterass, men som ensam vandrare dit fick man sin belöning: soluppgången över det för mig heligaste och

vackraste av alla berg på 8600 meter var magnifik. Endast K2 och Mount Everest är högre, men de är inte lika vackra. De är enstaka toppar som sticker ut, medan Kanjenjunga är ett helt massiv av enastående representativt majestät och med två toppar.

Det var frost i gräset, och naturligtvis frös alla utom jag, som hade gått. Senare fick jag veta av andra, att under högsäsongen i maj är det tio gånger fler hinduiska turister som trängs här.

I staden fortsatte strejken från igår. Det betydde att alla mina favoritställen var stängda, främst min lunchrestaurang gamla Orient, min kvällsrestaurang den outhärliga tibetanska Kunga, och Darjeelings klassiska kondis Glenary's. Aliment på toppen av stan med dess bästa restaurangutsikt var dock öppen, men där var maten dyr och gavs i små portioner. Man var då hänvisad till små tibetanska syltor på baksidan av stan som kringgick den allmänna generalstrejken.

Det var ingen vits att stanna i Darjeeling under sådana förhållanden, så jag köpte en jeepplats för morgonen till Gangtok.

Emellertid var denna strejk i sig ett fenomen. Här demonstrerade en hel stad sin solidaritet med ett minderårigt trafikoffer, och det var militärers vårdslöshet som orsakat olyckan, vilket gjorde manifestationen desto mera laddad. Det demonstrerades även, tusentals marscherade under sammanbiten tystnad genom hela staden, vilket var gripande att se, och allt detta för en död fjortonåringars skull. Darjeeling har hundratusen invånare, och man kan faktiskt säga att man gick man ur huse för detta. Till saken hör att det inte var första gången. Det hade hänt flera gånger förut.

På ett av dessa tibetanska kyffen hade jag som bordsgranne en ung tjeck, som jag kom i samspråk med. Han hade varit på resande fot i sex år, i början hade han tänkt att han snart skulle fara hem, men han tänjde ut resan mer och mer, tills han fann sig en arbetsbas i Australien, närmare bestämt i tropikernas Queensland, varifrån han allt emellanåt gjorde reseräder inåt Asien. Han var i Darjeeling för första gången och dyrkade det genast som den tefantast han var.

Vi blev mycket goda vänner, och vi fortsatte vår tibetanska lunch på mitt favoritställe med sötsaker längre neråt stan, ett av de få ställen som hade öppet. Vår orgie där urartade till tre glas te och dubbla indiska konfekter, så det blev rena festen. Han planerade att komma till Sikkim på måndag, så det var möjligt att vi skulle återses där då.

Även Samuel och Fanny, mitt unga franska par tänkte sig till Sikkim men skulle först göra "the Siliguri trek" på tre dagar med guide. Numera kunde man inte längre gå på egen hand utan guide i Darjeelings omgivning, och speciellt högre upp var det förbjudet att gå utan guide.

Det skulle aldrig falla mig in att gå på guidade fjällvandringar. Det strider helt mot den nordiska naturen. Under sin vistelse i fem dagar där uppe ovanför 3000 meter dag och natt hade han av kylan tvingats stanna i sin sovsäck 12 timmar om dygnet men ändå njutit av det, då det var torrt och vackert så högt upp. Jag skulle aldrig kunna ligga i tolv timmar.

Det blev problem närt de små tibetanska syltorna på baksidan av stan var de enda som höll öppet, ty ordet spred sig, och snart skulle alla in och trängas i dessa små garderobssyltor, varpå deras mat snart tog slut, varför även de måste stänga. Maten tog även snart slut i mitt lilla hotell, då alla gästerna som en sista nödlösning fann sig hänvisade till dess sista rester, varför det fick stänga redan klockan åtta på kvällen.

En ung man från Dresden dök upp, och då han var den förste från Dresden jag någonsin träffat var det intressant att prata med honom. Givetvis blev det tal om den 13 februari 1945, då Arthur "Bomber" Harris (engelsman) utsatte staden med dess 200,000 civila flyktingar och 650,000 civila medborgare, mest gamla, kvinnor och barn, då alla män var tvingade ut i kriget, för en avsiktlig eldstorm som utplånade hela staden, känd som "Nordens Florens" för dess skönhets och konstskatters skull, och lämnade omkring 50,000 förkolnade lik oidentifierbara. Han var i stort sett nöjd med restaureringen och

återföreningen men berättade, att man fortfarande kunde se minnen av kriget mest i form av större plana ytor, som gräs- och parkområden, som fram till krigets slutskede varit tätbebyggda. Vi var helt överens om vår förundran inför detta allierade nidingsdåd när kriget egentligen redan var avgjort, bara motiverat av huliganisk förstörelselusta och utan något positivt resultat alls, bara en meningslös total ödeläggelse av en av Europas vackraste och anrikaste städer. Som meningslöst nidingsdåd var det helt jämförbart med Hiroshima och Nagasaki.

Detta var en sällsam betraktelse i beaktande av Darjeelings medborgares stilla empatiska strejk., protest och demonstration mot militär överhets vårdslöshet i trafiken som dödat en fjortonårig yngling utan något annat som följd än sorg och elände för alla, medan militärerna borde ha lärt sig något av att ha gjort samma sak tidigare.

(I nästa nummer: *De livsfarliga indiska karamellerna.*)

Föreläsningen i Darjeeling

*– en orientering i samtida litteratur,
given i Darjeeling 2000 och (reviderad) 2009.*

(En god vän till mig i Darjeeling, som är lärare, bad mig ge denna föreläsning i hennes skola (Loreto College) redan 2000, vilket tidsnöd då omintetgjorde, varför den då bara kunde meddelas skriftligt. I år kunde den äntligen levereras muntligt.)

Bibeln – Homeros – Dante – Shakespeare.

Dessa är världslitteraturens och civilisationens fyra hörnstenar, Bibeln som grund för de tre monoteistiska världsreligionerna, Homeros som grunden för hela den klassiska civilisationen, Dante som Renässansens frambringare och Shakespeare som skaparen av den moderna människan. Dessa fyra dominerar första hälften av hela litteraturhistorien.

Victor Hugo – Charles Dickens – Dostojevskij – Leo Tolstoj.

Dessa är de fyra litterära giganter som dominerar 1800-talet, Victor Hugo genom sin romantiska fantasi, Dickens genom sitt mänskliga pathos, Dostojevskij genom sin avancerade psykologi och Tolstoj genom sin suveräna realism.

Sedan kommer 1900-talet, men varför har vi inte sådana giganter i detta århundrade? Därför att det första världskriget förstörde en hel generation av lovande hopp och talanger, en så briljant och lysande berättare som Henri Alain-Fournier stupade på västfronten, många var de diktare som rönste samma öde (exempelvis Rupert Brooke och Wilfred Owen), och det andra världskriget var ännu värre. Katastroferna i den första hälften av 1900-talet gjorde det nästan omöjligt för kreativa klassiska andar att existera.

Till de mest typiska exemplen hör paret Romain Rolland och Stefan Zweig, konsekventa pacifister som arbetade tillsammans och tog avstånd från den politiska världens vilshenhet för att nästan uteslutande ägna sig åt att författa biografier i avsikt att för framtiden bevara och hylla sådana verkliga konstnärers och författares verk vilkas existens en ny omänsklig tidsålder gjort omöjliga. Romain Rolland tog slutligen avstånd från hela Europa och blev hinduist, medan Stefan Zweig, efter att ha beskrivit kanske 1900-talets mest glänsande litterära karriär, begick självmord i det andra världskrigets tredje år såsom österrikisk jude. Han fann det omöjligt att leva vidare i en värld som hade fört en Adolf Hitler till makten.

Vi har naturligtvis ändå haft berömda författare även i vår tid, men vilken sort har dominerat den? Tillgjorda modernister och poserande bluffar som T.S.Eliot, James Joyce, Samuel Beckett, Ezra Pound och andra konstiga prickar som krampaktigt försökt göra sig märkvärdiga med att förvrida språket till obegriplighet. Liksom klassisk musik och klassisk konst har den klassiska litteraturen nästan helt försvunnit för att finna sig ersatt av nonsens, fulhet, smaklöshet och oväsen.

Lyckligtvis har det ändå funnits undantag, och några exempel är värda att hålla i minnet. I Amerika har de varit som mest sällsynta, då där en allmän vulgaritet alltid dominerat det mesta i medialt utbud, men i Europa har det trots allt funnits en del intressanta exempel på nyskapande i klassisk riktning.

Robert Graves fick nog av västerlandet genom första världskriget och drog sig tillbaka till Mallorca för att nästan uteslutande ägna sig åt klassisk historia och mytologi. Joseph Conrad var polack men skrev på engelska i en psykologisk avancerad klass för sig, och hans största beundrare var Graham Greene, som också måste betecknas som en av 1900-talets viktigaste nyskapare, liksom dess kanske största människokännare William Somerset Maugham. En annan underskattad författare var James Hilton med sina välskrivna och ibland förvånansvärt genialiska romaner. Bland senare tillskott bör även noteras en modern traditionalist som John Fowles, som genom sin "Den franske löjtnantens kvinna" gjorde ett lyckat försök att återuppliva den klassiska 1800-talsromanen.

Låt oss även ihågkomma några viktiga författare utanför England, som Boris Pasternak, som genom sin "Doktor Zjivago" fortsatte den stora ryska romantraditionen från Dostojevskij och Tolstoj. Jean-Paul Sartres dramer är helt originella men mycket effektiva, medan han samtidigt bygger vidare på antikens stora grekiska dramatradition. En annan mycket viktig modern roman är Elsa Morantes "Historia" i sin skarpa neorealistiska uppgörelse med hela 1900-talets infektioner i form av diktaturer och fascismer.

Fastän den stora romantisk-realistiska berättartraditionen har lidit de värsta avbräcken sedan medeltidens mörkaste sekler, så har den överlevt och fortsätter. Men samma regel gäller fortfarande som alltid: vi har ingenting annat att bygga på än våra hävdvunna traditioner. Vi har våra stora universella föregångsexempel i Bibeln, Homeros, Dante och Shakespeare, och vi har 1800-talets stora romanförfattare att se upp till; och även om den första hälften av 1900-talet nästan bara bjöd på katastrofala motgångar och avbräck, så har vi fortfarande de gamla exemplen att hålla kvar i minnet, fortsätta att lära oss av och hålla upp inför framtiden.

Varför är då den traditionen så viktig? Varför alls bry sig om att läsa böcker? Därför att i dessa gamla outslitliga böcker har vi allt det som är heligt inom mänskligheten, och egentligen har vi ingenting annat. Vi måste gå till dem för att finna rötterna till vår mänsklighet, som är själva den civiliserade människans identitet. De stora klassiska författarna var de som bäst förstod och visste mest om människan, och därmed kunde de förbättra henne genom att ge henne ytterligare exempel. Därför vill jag kalla författaren bakom 'Shakespeare' den moderna människans skapare, då ingen förstått människan bättre och därmed bättre kunnat bidra till hennes utveckling och förbättring.

Beträffande konsten att skriva är det tre saker man alltid bör hålla i sinnet: koncentration, mening och stil. Vad man än skriver kan det bara tjäna på att vara så koncentrerat som möjligt för att inte riskera att tråka ut någon läsare, och det måste förmedla någon mening – utan mening kan ett litterärt verk aldrig bli mer än bara nonsens. Stil kan i allmänhet bara förvärfas med tiden genom hårt och tråget arbete under så lång tid som möjligt.

Den bästa skolningen är dock att helt enkelt vara en god läsare, att läsa så mycket god kvalificerad litteratur som möjligt, där den klassiska är den som ger mest, och

därmed tillgodogöra sig och lära sig av vad andra har skrivit. Kunskap är viktigast av allt, som man bara kan förvärva genom outtröttlig läsning och erfarenhet.

En exemplarisk bok som man kan lära sig mycket av i den vägen är då Somerset Maughams "Summeringen" (*"The Summing Up"*), en liten bok som dock alltid förblir outtömlig genom sin bästa tänkbara rådgivning till alla läsare och skribenter.

Lycka till!

Om bristen på nackdelar med Facebook.

Det finns ett antal sådana sociala webb-sajter nu för tiden, där man kan bygga upp egna nätverk och umgås ledigt med vem som helst på hur stort avstånd som helst, men alla är inte lika bra, och det finns några riktigt dåliga. "Tagged" till exempel är ökänd för sin brutala stil, som är direkt påträngande i sin fräckhet. En inbjudan därifrån är så formulerad, att man känner sig oartig och usel om man inte accepterar, medan ett accepterande kan innebära helt automatiskt, att alla personer i ens adressbok får en likadan inbjudan, fast man inte alls avsett något sådant. Sedan kan man i månader eller år efteråt få förfrågningar som, "Vad menar du?", "Vad innebär inbjudan?", "Varför?", "Hur fungerar det?", "Varför mig?" och andra helt omöjliga frågor att besvara, som får dig att förbanna hela systemet.

Alla sociala webb-sajter är inte sådana, men de flesta har råkat ut för någon sådan och är sedan brända för livet och vågar aldrig mer besvara en inbjudan som påminner om det stora traumat...

Facebook verkar dock vara den enda som betar sig civilt. Den skickar inte automatiska inbjudningar, utan du måste själv ansvara för varje sådan som är personlig, vilket ibland kan verka omständligt, men det är i gengäld helt juste. *Facebook* har funnits i fem år och är nu relativt högt utvecklat med 350 miljoner medlemmar världen över, och dess system med säkerhet och snillrika funktioner är milt sagt imponerande. Man kan i det oändliga bilda egna grupper och intressefrågor, egna undersökningar ('quizzes') och underhållningsklubbar, bifoga och dela med sig bilder och länkar till musik och vad som helst, medan den enda begränsningen jag hittills uppdagat hos *Facebook* är att man inte kan bifoga textfiler.

Framför allt är systemet optimalt för umgänge över alla gränser, framför allt med vänner och bekanta som geografiskt avstånd gör det svårt att nå annars. Det är ekonomiskt (kostnadsfritt), det är lätt att komma in i, det är roligt och stimulerande och behöver inte stjäla mer av ens tid än vad man själv har råd att avstå.

Andra liknande sociala nätsystem utom det ökända *Tagged* är *Netlog*, *hi5*, *NamesDatabase*, *BuddyTV*, med flera. Man kan lugnt skrota dem alla, om man är nöjd med *Facebook*.

Allt gott inför jul och Nyår,

önskar Fritänkaren,

Göteborg den 4 december 2009.